

בְּמִכּוֹרְתֵי יוֹשֵׁב יַנְשׁוּף עַל עֲרָבוֹת

סוֹנְטוֹת לֵאחֵי נֶאָטֶע (נתי)

מיידיש: דותן ברום

איציק מאנגער, שם העט של איזידור הלפר, נולד בצ'רנוביץ, בירת בוקובינה, בשנת 1901. מאנגער נולד למשפחת חייטים שוחרי ספרות. אביו, הלל, טבע את המונח "ליטעראַטורָה", המעמיד בבדיחות את הספרות במעמדה של התורה, ואחיו היה בקי בשירת יידיש ובשירה אירופית קלאסית וחדשה. בילדותו למד איציק מאנגער בחדר ומאוחר יותר בגימנסיה הגרמנית, אך עד מהרה הורחק מהלימודים מפאת התנהגותו הרעה. עם זאת, הוא הספיק להתאהב בשירה הרומנטית הגרמנית, שטבעה את חותמה בשירתו. במלחמת העולם הראשונה נמלט עם משפחתו לעיר יאש (יאסי) שברומניה, אך מאוחר יותר חזר לצ'רנוביץ כחייל בצבא הרומני. בעיר יאש החל לכתוב שירה ביידיש, אולי בהשפעת הטרוברדור היידי הראשון, בן העיר, וועלוול זבארזשער (1823-1883). לאחר המלחמה נע בין בוקרשט, צ'רנוביץ ויאש ופרסם את שיריו בעיתונות היהודית. בין השנים 1928-1938 התגורר בוורשה ועשור זה היה מהפוריים בחייו: הוא פרסם את ספר שיריו הראשון, "שטערן אויפן דאָך" ("כוכבים מעל הגג", 1929), הוציא לאור עלון בשם "מילים ספרות" ("געצייילטע ווערטער"), חיבר היסטוריה של שירת יידיש, הוציא לאור ספרי שירה נוספים – ביניהם "חומש-לידער" ו"מגילה-לידער" שסיפרו בחרוז ובמשקל את סיפורי התנ"ך ואת סיפור מגילת אסתר (בהתאמה), חיבר אוטוביוגרפיה פיקטיבית וערך שיתופי פעולה עם תיאטראות. בעשור זה הוא שכלל את סגנונו הייחודי, המאופיין במוזיקליות רבה, בפרוזודיה המושפעת מהשירה הגרמנית, בשילוב דמויות מההיסטוריה ומהמיתולוגיה היהודית וכן בהצגת האני המשורר כטרובדור יידי נודד.

בשנת 1938 גורש מפולין בשל אזרחותו הרומנית והגיע לפריז, וממנה ברח למרסיי עם הכיבוש הנאצי של צפון צרפת ומשם המשיך לברוח לאנגליה, בה שהה כעשור, עד מסעו לניו-יורק בשנת 1951. בשנת 1958 ביקר לראשונה בישראל, שאליה עלה בערוב ימיו ובה גם נפטר בשנת 1966. בזמן שהותו בלונדון, בשנת 1942, פרסם את ספר שיריו "וואַלקענס איבערן דאָך" ("עננים מעל הגג") ובו המחזור "סאַנעטן פאַר מיין ברודער נאָטע" ("סונטות לאחי נאטע"), המוקדשות לאחיו שנספה בשואה באותה שנה. התרגומים המובאים כאן הם כולם לשירים מתוך מחזור זה בן 21 הסונטות.

הָעָרֵב בְּנֶכֶר עוֹטָה חֶלְצָה צוֹאָה
וְשֹׁבֵר לֵב כְּזֶה שְׂאִין לוֹ מֵתִקֵּן
מָה עָלַי לוֹמֵר, לְשִׁיר וּלְגַן
בְּנֶפֶשׁ רְמוּסָה וּבְבוֹשָׁה גּוֹאָה?

הַלִּיל הַמְּכַכֵּב מִכָּר לוֹ כָּבֵד כָּרַע
בְּעוֹד הוּא מְפֹטֵפֵט כְּמוֹ אֶהוּב בְּגֵן.
וְהוּא מִכִּיר אוֹתוֹ חוֹלָה וּמַעֲנֵן
וּמְתוּחַ עֲצָבִים, עוֹמֵד לְהִשְׁתַּגֵּעַ.

אֵיפֶה אֶתָּה, אָחִי? אֵיפֶה אֶתָּה עֲכָשׁוּ
נוֹשֵׂא שְׂאִיפוֹתַי, יוֹדֵעַ סוּד סְבִלִי?
אֲרַגְנוּ אִזּוֹ יַחַדוּ אֶת חֲלוּמוֹת לִילִי –
נוֹתַרְתִּי לְבִדִּי: נֹוט לֵלָא כּוֹכֵב.

מִכִּיר אֶת סְפוּרֵיו עַל שָׂד וְעַל דְּבִים
וְאֶת שִׁירַת זְמִירוֹ הַמְּתוּקָה מִדְּבֵשׁ.
מִכִּיר אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא אֲרָסִי כְּמוֹ נַחֵשׁ.
מִכִּיר אֶת מְלַח עַפְעַפְיוֹ הַרְטָבִים.

לְעָרֵב בְּנֶכֶר דְּמַעוֹת מְלֵא גְרוֹן.
גְּדוּלִים וְעֲצוּבִים כָּל צְבָא כּוֹכְבֵי מְרוֹם –
מִשְׂאֵי בְּשׁוֹרַת פְּצָעֵי לְבִי וְעֵנּוּתִי.

אֲבָל כְּשֶׁהוּא מְטִיל כְּבַעֲלַת הָאוֹב
צוּרוֹת וְחִזְיוֹנוֹת לְאֲרֶךְ הַרְחוּב
מִאֲפֵל מְרַבְצִם בְּהַר הַהָר,

בְּמִכּוֹרְתֵי יוֹשֵׁב יְנַשּׁוּף עַל עֲרֻבוֹת,
שׁוֹמֵר עֵכוּר כְּנֶף עַל קֶבֶר הָאֲבוֹת,
בְּכַפּוֹר הַסְּלֵאבִי שֶׁם עֲצָבֵי הַיְהוּדִי.

שׁוֹמֵר הַלִּילָה אִזּוֹ נֹצֵב פְּתֵאִם בְּדָד,
נוֹקֵשׁ עַל מְדַרְכוֹת עִם אֶלְתוֹ בְּיָד,
מִפְּנֵי חִזְיוֹן הַחֲשָׁךְ הַנִּפְעָר.

אֶפִּיטָף

פֹּה נַח זְמִיר עֲצוּב כְּבֵד לֵב וּטְרוּט עֵינַיִם
סוּף סוּף מוּטָל בְּקֵן מִשָּׁל עֲצָמוֹ.
פִּיטֵן נָגַד, שׁוּלְיוֹת־חֵיט הָיוּ עָמוֹ,
בְּמַעֲיֵן שִׁירָיו יְבֹשׁוּ הַמַּיִם.

וְאֵל תְּנִיחַ זֶר עַל הַנְּטָמָן,
וְאֵל תִּקְוִים אֶת שְׂשֹׁבֵר הַזְּמָן,
הוֹתֵר עַל מְרַבְצוֹ אֶת הַיְנַשּׁוּף.

לֵא, אֵל תִּמְחָה אֶבֶק מִשְׁמוֹ שֶׁל הַנֶּקֶבֶר
וְשִׁלַּג עִם בּוֹא חֶרֶף אֵל תִּגְרַף.
יּוֹרֵד הַבוּר לֹא עוֹד סוֹבֵל מִשּׁוּם מְכֹאֹב,
יְדִיד הוּא לְתוֹלַע וְלַעֲכָבֵר.

גַּם אֵל תְּנִים קֵהַל זְבוּבִים רוֹחֵשׁ,
אֶת עֵדֵר הַקִּבְרָן אֵל תִּגְרַשׁ,
הִנֵּחַ לְמַת לְלַכֵּת לְבִלִּי שׁוֹב.